

ми національними соціал-демократичними організаціями за кордоном, про що йшлося на самому з'їзді та в його резолюції, не знайшли у звіті належного аналізу та оцінки [2, с. 903–912].

Бібліографічні посилання

1. Второй съезд РСДРП. Июль-август 1903 года: протоколы. – М. : Госполитиздат, 1959. – 850 с.
2. Конференции РСДРП 1912 года: док. и материалы / отв. ред. В. В. Шелохаев. – М. : РОССПЭН, 2008. – 1119 с.
3. Политические партии России. Конец XIX – первая треть XX века : энциклопедия / отв. ред. В.В. Шелохаев. – М. : РОССПЭН, 1996. – 872 с.
4. Программы политических партий России. Конец XIX – начало XX вв. / отв. ред. В.В. Шелохаев. – М. : РОССПЭН, 1995. – 464 с.
5. Протоколы Базельского съезда заграничных групп РСДРП. – Paris : Изд-во ЦБЗГ РСДРП, 1909. – 78 с.
6. Пятый (Лондонский) съезд РСДРП. Апрель-май 1907 года: протоколы. – М. : Госполитиздат, 1963. – 951 с.
7. Четвертый (объединительный) съезд РСДРП. Апрель (апрель-май) 1906 г.: протоколы. – М. : Госполитиздат, 1959. – 713 с.

Надійшла до редколегії 11.12.2013

УДК 94(477):061.223 “Жук”

А. М. Магурчак

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

АНДРІЙ ЖУК – КОНСТРУКТОР УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЕКТІВ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

(від «Вільної України» до Українського Інформаційного Комітету)

Висвітлено діяльність українського державного діяча Андрія Жука в політичних організаціях, створених у Галичині до початку Першої світової війни.

Ключові слова: Андрій Жук, Український Інформаційний Комітет, «Вільна Україна», українське питання, українська соціал-демократія.

Освещена деятельность украинского государственного деятеля Андрея Жука в политических организациях, созданных в Галичине до начала Первой мировой войны.

Ключевые слова: Андрей Жук, Украинский Информационный Комитет, «Свободная Украина», украинский вопрос, украинская социал-демократия.

В історіографічному плані дана проблематика досліджена, лише в статті І. Гирича в якій розглядаються взаємовідносини між В. Липинським і А. Жуком, де згадується квітнева нарада 1911 р., та працях С. Адамович і Л. Качмар, в яких висвітлюються питання політичної діяльності наддніпрянських українців на теренах Галичини до Першої світової і в роки війни [1]. Джерельною базою даного дослідження виступає канадський архів А. Жука. Відповідно автор ставить за мету на основі архівного матеріалу проаналізувати участь А. Жука в політичних організаціях Галичини напередодні Першої світової війни. Свою громадсько-політичну діяльність А. Жук (1880–1968) розпочав на Полтавщині. Був членом РУП, УСДРП. У 1907 р. змушений був переїхати до Львова, де активно включився в український кооперативний рух. Під час Першої світової війни був одним із засновників Союзу визволення України, радником МЗС УНР, автором багатьох промов, статей, входив до складу Загальної Української Ради, Головної Української Ради, Бойової управи УСС,

Зокрема А. Жук був одним з ініціаторів скликання наради членів УСДРП у Львові, яка відбулась 4–6 березня 1911 р. Серед присутніх були А. Жук, В. Кушнір, В. Липинський, В. Степанківський, Л. Юркевич. На нарадах А. Жук висловлював свої міркування щодо української проблеми. Зокрема він вважав, що українському народові бракує національної свідомості, а щоб її «виховати» потрібний час. Мотором пробудження нації повинна виступати інтелігенція, яка досить малочислена і відповідно вона нездатна пропагувати ідеї самостійності, а тому потрібно покладатись на власні сили. При цьому А. Жук не вірив у створення української державності в найближчому часі, але пропонував піднімати цю проблему, щоб «заставити українську суспільну думку працювати в сім напрямку і зацікавити нашою національною справою зовнішній світ» [3, с. 35]. Напередодні війни А. Жук не бачив перспектив створення української держави власними силами, а тому робив ставку на зовнішні сили (в даному випадку на Австрію), оскільки «бачучи на власні очі, що ми в Австрії маємо більше, як в Росії, а з прилученням до неї хоч частини російської України можемо мати ще більше, але до зав'язку власної державності» [3, с. 35].

Підсумком наради березня 1911 р. вирішено видавати друкований орган під назвою «Вільна Україна», який би репрезентував ідейний напрям членів наради. Щодо самої назви видання були дискусії у чле-

нів наради між А. Жуком і В. Липинським. Зокрема останній відстоював назву «Вільна Україна», а А. Жук відповідно – «Визволення». У листі від 22 березня 1911 р. В. Липинський, відстоюючи свій варіант назви, наголошував, що зміна назви сама по собі другорядне питання, але вона відбиває напрям, якого буде дотримуватись часопис. «Коли я стою і стоятиму за «Вільну Україну» то роблю це тому, що назва ця ясно і виразно означає ціль, до якої я їду. А тою цілю є Україна, не «російська» і не «австрійська», а Україна вільна, тобто Україна, котра користується всіма засобами для вільного і всестороннього розвитку. Інша річ, що в боротьбі за визволення, в тактиці тієї боротьби, я можу прихилитись до котроїсь з двох держав, між котрими поділена Україна, можу шукати собі союзників» [2, с. 742]. В. Липинський вважав, що за назвою А. Жука криється принцип визволення українських земель від Російської імперії, а потім відсутня стратегія, що буде з тою країною. Тому запропонував швидше зібрати статті і випустити перший номер, а тоді скликати з'їзд всіх майбутніх співробітників, на якому обговорити програму, а також виробити докладні організаційні норми для групи. Відповідно після цього справа набере реальних рис «...по моему, діло стане живим, тоді тільки станемо живою групою, для діяльності котрої ґрунт на нашій Україні витворюється чим раз кращий і відповідний! В противному разі, згоджуюсь з т. Дорошенком, що це буде мертве, кружкове, типічно «українське» діло» [2, с. 743]. А. Жук погодився з В. Липинським відносно назви для друкованого органу.

Крім того, А. Жук запропонував своєрідну програму для друкованого органу, навколо якої мали об'єднуватися прихильники. Зокрема на переконання А. Жука, для розвитку української культури і економіки потрібні відповідні умови, але це неможливо в централізованій Росії. Необхідно пробудити в масах українського народу усвідомлення протилежних економічних і культурних інтересів України і Росії і тим самим спровокувати національно-культурний рух, а це у свою чергу поставить на порядок денний українське питання [3, с. 41]. Спільним постулатом для всіх українців повинно бути усвідомлення відмінностей між Україною і Росією, яка є гальмом розвитку українського народу. Для забезпечення нормального національно-культурного і економічного існування українців можливе тільки за наявності власної держави, а шлях до неї через українську національну революцію. При цьому А. Жук допускав, що проміжним етапом до української самостійної може бути прилучення України або її частини до Австро-

Угорщини із утворенням у її складі Галичини та Буковини окремою національно-територіальною одиницею. Щодо українських партій співпрацювати з тими, які відстоюють принцип національної незалежності української нації. Формою державного правління вважав демократичну республіку. Наголошував, що особливу увагу потрібно звернути на боротьбу з національним ренегатством [3, с. 41].

Вважав передчасними заклики деяких товаришів, які брали участь у нараді про негайне скликання конференції, на якій було б проголошено утворення організації, оскільки першочерговим кроком для А. Жука було розпочати видання періодичного видання «Вільна Україна». У цьому А. Жука підтримав В. Липинський у листі до нього від 29 березня 1911 р., але все-таки в кінцевому варіанті наполягав на конференції: «Мотиви, котрі Ви подаєте, мене переконали і тому пристаю на Вашу гадку: скликати конференцію зараз по виході першого числа. Зі свого боку вважаю все-таки, що треба № 1 випустити як найшвидше і конференцію скликати в як найкоротшім часі» [7]. Уже в наступному листі, датованому квітнем 1911 р., В. Липинський повідомляв А. Жука про свою статтю до «Вільної України», але при цьому відчував, що не вдасться запустити даний проект: «Але взагалі якось бачу, що діло наше не клеїться. Власне в тій справі я писав до Левка і питав особисто Віденця – як немає тепер сил, чи не краще б подождати, бо я все повторюю своє: справа занадто важна, щоб можна було йти на «авось», а при тім стані речей як тепер ми по-моєму далеко не заїдемо. Видавати ж один-два номери, наробити гвалту і знову кинути – це було б з нашого боку великою легкодушністю. Отже поміркуйте над цим, Товаришу!» [7].

За наполяганням А. Жука В. Липинський погоджувався написати брошуру для групи, яка орієнтуватися навколо «Вільної України», під назвою «600-літня боротьба українського народу за політичне визволення» на основі документів для європейського читача на кількох мовах. У свою чергу А. Жук зобов'язувався опублікувати дану брошуру.

Запустити друкований орган «Вільна Україна», перший номер якого вже був готовий, А. Жуку і його прихильникам не вдалося. Причиною цього були розбіжності між А. Жуком і В. Кушніром. «Я вірив, що орган таки можна буде видавати й числив головню на Липинського, який уже написав і прислав дуже ціну статтю. Але коли під кінець квітня Кушнір знов приїхав до Львова, повернувши зі своєї подорожи до Відня й Берліна, справа принесла такий оборот, що я відмовився від її ведення і про се заявив усім учасникам наради», – писав А. Жук

[3, с. 41]. А. Жука підтримав В. Липинський у листі до нього: «Праця в атмосфері взаємних підозрінь була б для мене неможливою. Крім того, я як і Ви, Товаришу, здається, як і Левко, ми люде старої школи, в котрій принцип це не «пуста балаканина», а бусоля, що дозволяє орієнтуватись в лябіринті життя і вести через його нетрі «свою лінію». В тому я, і ми всі здається, ріжнимось від нового напрямку нашої суспільної думки, в котрому «політика дня» відобраває першу і рішачючу роллю. І мені особисто було дуже прикро поступитись, приміром, ідеєю самостійності, котрої я є рішучим прихильником, для якогось «фільства» з котрого святий знає, що вийти може. Бачу з Вашого листа, що ми незалежно від себе прийшли до однакових думок, з чого я особисто, повторяю невимовно радий. Тепер тільки вся річ в тому, щоб все ж таки діло далі повести. Бо мені здається що, ні Ви, як його ініціатор, ані я, очевидно, з ідеї нашої не думаєм зрезигнувати» [7].

Як результат запропонував відкласти даний проект на осінь 1911 р. Крім цього, додавались непорозуміння між В. Липинським і В. Степанківським. Останній в цей час розпочав свій власний політичний проект під назвою «молодоукраїнська партія». Йому в цьому активно допомагав В. Кушнір і М. Залізник, які покладались на Австрію для отримання незалежності українських земель, які були під Російською імперією. Відповідно В. Степанківський мав бажання залучити до свого проекту А. Жука. Зокрема у листі від 25 серпня 1912 р. до А. Жука В. Степанківський, аналізуючи ситуацію в УСДРП, приходять до висновку, що соціал-демократизм в українському варіанті збанкрутував і як приклад наводить неможливість скликання приватної наради чи конференції. Але враховуючи те, що залишились люди, які далі продовжують займатися громадсько-політичною роботою і небайдужі до українського руху і закликав їх об'єднатися навколо «молодоукраїнства». «Внішне життя імперативно вимагає нашого відродження, а «с[оціал]д[емократ]изм», яко теорія, що нас зв'язувала до купи пережив себе. «Молодоукраїнство» є спробунком знайти нову формулу, яка точніше опреділяючи нашу суть, ніж це робив «с[оціал]д[емократ]изм», дала б нам спроможнісність вилити знову нашу традиційну духовну єдність в організаційній цілості», – писав В. Степанківський [6]. Для цього він пропонував А. Жуку, який очолював Закордонну Групу УСДРП у Львові, на її базі розпочати «молодоукраїнський» рух, при цьому заручившись частиною членів УСДРП. У результаті цього скликати з'їзд, на якому маючи більшість, офіційно оголосити про зміну назви партії: «Цей з'їзд мусить стати чимсь на

кшталт справжнього установчого з'їзду – і тут треба буде подбати за віднайдення відповідних юридичних приклучок, щоб це зробити зручно. Завданням з'їзду буде висунення такої платформи, на якій ми могли б з'єднати усі наші молодоукраїнські елементи – і Липинського, «Снопивців», і Залізняка, і Кушніра etc. Бажано було б, щоб навіть Рибалка могли лишитися з нами. Але як вони лишаться до кінця упертими, то необхідно, щоб їх примусити вийти» [6]. Крім того, В. Степанківський особливо акцентував увагу на тому, щоб залучити В. Липинського до процесу творення нової партії і також великі надії покладав і на самого А. Жука: «Не забувай, що на твоїх кроках у Львові і на їх безпосередніх наслідках властиво зачинається наша молодоукраїнська партія, яко організація. Переймися священною важливістю твоєї місії. Вчора дістав чудового листа від Липинського. Радію, що ми маємо такого однодумця: за нього дав би п'ять Винниченків (з політичного штандтпнкту). Донцов писав мені, що в душі він цілком співчуває нашим поглядам, але що вважає неполітичними (?) їх висказувати» [6]. У підсумку запропонував А. Жуку написати установчу статтю під назвою «Історія нашої партії за 11 літ, загальна історія політичного руху на Україні в ХХ ст.». Статтю пообіцяв опублікувати у «Ділі» і вона стане важливим фактором у боротьбі з однопартійцями, які дотримувались ортодоксального марксизму.

Активність В. Степанківського викликала насторогу у В. Липинського, який у грудневому листі 1912 р. закликав А. Жука відмежуватись від акцій В. Степанківського і взяти паузу. Пропонував не проводити ніяких агітаційних заходів, «не робім непотрібного шуму і гвалту. Най Молодоукраїнці організуються, на нас ще прийде час» [2, с. 750]. Оцінивши ситуацію, А. Жук не підтримав В. Степанківського. Зазнавши невдачі навколо «Вільної України», А. Жук швидко створює новий політичний проект.

Наприкінці 1912 р. заходами А. Жука у Львові був створений Український Інформаційний Комітет (далі УІК). Щоб новостворена організація повноцінно функціонувала, потрібні були люди, які б сповідували ідеологію і програму нового утворення. Відповідно А. Жук звернувся до тодішніх українських есеїстів, з якими підтримував товариські стосунки про співпрацю в новій організації. Слід зазначити, що не всі підтримали пропозицію А. Жука. Прикладом може слугувати постать В. Садовського, з яким А. Жук редагував «Працю» в період партійної кризи УСДРП. В. Садовський відмовився брати участь у проекті А. Жука: «Я думаю, що для мене в справі тих пропозицій, які Ви робите, найбільш буде відповідна позиція нейтральна. Та іде-

ологія, яка для мене є найближчою, є як не як ідеологія робітничого соціалізму, хоч не в російсько-ортодоксальній формі. Ваша група має бути групою, що ставить своїм завданням об'єднати демократичні елементи укр[аїнського] громадянства, відмежувавши їх від ліберальних. Ця справа є корисна і потрібна, але вона не є моя» [4]. Натомість А. Жук ознайомив В. Липинського з утворенням УІК, а також з тактикою на випадок війни у Європі, на яку покладав великі надії для українського національного руху. Щодо цього В. Липинський мав сумніви: «...коли б війна вибухла незабаром, то приготувитись до цього ми не маємо змоги і ми б були зовсім залежні тоді від зовнішніх обставин, тобто від настрою мас і рішучості поодиноких людей. Тому, повторюю, війна тепер – се для нас нещастя. Можливо, одначе, що се нещастя не спаде на нашу голову, і тепер ми маємо підстави поговорити про план праці – в часі миру і спокою» [2, с.743]. Далі він переконував А. Жука, що у випадку війни не вдасться створити своєї організації на Наддніпрянській Україні, а створення її в межах Галичини також буде неможливим через відсутність людей для такого роду роботи. Як приклад наводив невтішні спроби поляків і «молодоукраїнців». Тому пропонував продовжувати агітацію, відновити видавництво «Вільна Україна», що буде видавати політичні брошури і статті, в яких буде пропагуватись ідея української незалежності. Натомість видавництво буде безпартійне і об'єднувати всіх, хто буде дотримуватись принципів демократизму і незалежності України. Закликав А. Жука підтримати його, оскільки «кожне, найбільше навіть, діло починається з маленької, але послідовної і упертої праці. Тож не розкидаймось, не «перебалакаймо» нашу національну справу, не творім донкіхотських фантазій, а берімся поважно до діла» [2, с. 753].

Програмним документом УІК були «Основи, на яких покликується до життя політична організація під назвою «Український Комітет», датований груднем 1912 р. в авторстві А. Жука (зберігається в його канадському архіві). У документі, що складається із семи пунктів, зазначалося, що новостворена організація є загальнонаціональною безпартійною для вихідців з російських українців, яка ставить собі за мету:

- а) виступаючи публічно перед політичними організаціями репрезентувати національно-політичні інтереси українського народу в Росії;
- б) враховуючи міжнародну обстановку і можливу війну за допомогою певних міжнародних чинників відстоювати принцип національно-політичного визволення України;
- в) на випадок австро-російської війни допомагати Австрії та її союзникам проти Росії [5].

Члени Комітету об'єднуються на основі платформи, яка служитиме вихідною точ-

кою в її діяльності перед відповідними чинниками у Австрії на випадок переможної війни, а саме: а) самостійність або автономія окупованих українських земель, що входять до складу Російської імперії, та приєднання до них українських територій Галичини, Буковини і Угорщини, які повинні бути під протекцією династії Габсбургів. Об'єднані території повинні називатись королівство – Українське [5]. У королівстві повинен панувати конституційний устрій з широкими правами для громадян та організацій. Велика увага приділялась аграрному питанню. Зокрема передбачалось відчуження земель великих власників через викуп на користь «хліборобському населенню». Для реалізації своїх цілей УІК налагоджував відносини з австрійськими інституціями і приватними особами. Проводити агітаційну роботу серед української суспільності на користь Австрії у випадку війни. Натомість допомагати австрійським військам і її союзникам у просуванні українськими територіями, а також організації порядку і тимчасової адміністрації на зайнятих територіях. Також передбачалось, що УІК буде діяти у порозумінні з організаціями австрійських українців. Внутрішню організацію і засоби діяльності УІК у документі передбачалось написати окремими пунктами [5].

Беручи активну участь у роботі УІК, А. Жук підготував звіт, датований 16 серпня 1914 р. У звіті зазначалось, що УІК «особливу увагу звертав на придбання для української справи публічної підтримки в Європі і на агітації проти гнобителів українського народу – поляків і москалів» [5]. УІК об'єднував навколо себе ряд осіб з української політичної еміграції, котрі раніше мали досвід інформаційної діяльності на користь українському рухові. Важливим напрямом діяльності УІК було фінансування публікацій про українську справу на сторінках іноземної періодики. Зокрема – систематичні публікації на французькій мові про українсько-російські і українсько-польські відносини на сторінках паризького часопису «Le Kowrier Europeen». Крім того, з допомогою певних осіб в 1913 р., які мали зносини з УІК, було надруковано брошуру про українську справу і випуск журналу «Аннали національностей», присвячений виключно українській справі [5]. У Швейцарії УІК доручив одній особі, про яку відсутня інформація у звіті, проводити пропагандистську роботу серед німців і французів. Але найбільшим здобутком на швейцарському напрямі був переклад на німецьку мову деяких творів Т. Шевченка [5]. Також А. Жук у звіті повідомляв про проведені заходи УІК у Болгарії та Чехії. А. Жук не обминав стороною і російськомовну пресу. Зокрема на сторінках «Русских Вьедомостей», «Русского Слова», «Северной рабочей газеты», «Одес-

ских Новостей» надруковано низку статей про становище українського народу в Австрії.

Крім того, А. Жук координував діяльність УІК з Українським Комітетом у Лондоні, який складався виключно з англійців, що співчували українському національному рухові. Зокрема на англійській мові вийшли дві книжки про Україну, серед них книга у авторстві Ярослава Федорчука. Водночас УІК нав'язав відносини з відомим тодішнім англійським публіцистом С. Ватсоном, запропонувавши йому при посередництві Українського комітету у Лондоні відвідати Галичину для безпосереднього ознайомлення з українським рухом. Також А. Жук долучився до організації поїздки чотирьох англійських журналістів на чолі з головою Українського Комітету у Лондоні Є. Рафаловичем у Галичину (червень–липень 1913 р.), де зібравши великий матеріал про українське національне життя, мали намір видати серію публікацій [5]. Водночас А. Жук нав'язував відносини у Львові з багатьма російськими українцями, оскільки «перебування цих людей в Галичині не лишилося без впливу на поглиблення їх національно-політичного світогляду» [5]. Також А. Жук організовував так звані прогулянки української інтелігенції і селян з Наддніпрянщини по містах і селах Галичини.

Аналіз протоколів засідань УІК за 1912–1913 рр. дає нам можливість проаналізувати роботу А. Жука в УІК. Зокрема, на засіданні 12 жовтня 1913 р. А. Жук доповідав у справі друку брошури Є. Рафаловича, присвячену Україні для англословного читача. Для покриття витрат на цю публікацію потрібно було 1500 крон. Під час обговорення цього питання було вирішено профінансувати весь тираж, залучаючи кошти приватних осіб і українських організацій з США за умови, що з тиражу 2000 примірників 500 Є. Рафалович передає УІК безкоштовно. Крім того, на засіданні УІК А. Жук запропонував звернутися від імені УІК до С. Барана про написання на німецькій мові брошури на тему «Стан українського шкільництва в Галичині» [5]. Пропозицію А. Жука було підтримано.

У розповсюдженні матеріалів УІК особливо у Парижі А. Жуку допомагав Я. Федорчук, про що яскраво свідчать його листування з А. Жуком. Він повідомляв А. Жука про надруковану свою французькомовну брошуру і нарікав, що для написання інших статей «я не маю в Парижі ніяких підручників, ні джерел, ні історії Грушевського, ні записок львівських і київських, ні студій з поля статистичних наук і статистики, ніяких записок секційних, так що я взагалі не в курсі того,

що у нас печатається» [5]. Продовжуючи далі розповідати про труднощі, Я. Федорчук писав, що, працюючи в Парижі, він збирався опублікувати статтю про Угорську Русь, але для її завершення не вистачало споминів М. Драгоманова: «І куди я тільки не писав – не виходило нічого, вичерпано говорили мені. От Вам покажчик, як мені приходиться робить, і се уже п'ять літ минає!» [5]. Ділячись думками щодо публікацій матеріалів про українську справу за кордоном, Я. Федорчук пропонував робити це «...дуже обережно поступати, щоб нерозумними виходами не наводити репресій російського уряду проти українців, а в Австрії не витягати каштанів з вогня своїми руками для поляків. Тут треба великої обережності, опитності, а навіть хитрості, так як кожда не удача може нас поставити в погане становище. Ми уже з самого початку мали примір, як одна стаття того рода зі «Сноп» була використана польськими часописами проти нас» [5]. Також обіцяв, що перед французькою громадськістю прочитає відкриту лекцію про українців.

Навіть з початком Першої світової війни А. Жук продовжував співпрацювати з Я. Федорчуком, але керуючи інформаційною роботою вже у складі Союзу визволення України. У зверненні А. Жука до Я. Федорчука датованого 3 грудням 1914 р. повідомляв, що СВУ вирішив видавати в Женеві кореспонденцію на французькій мові для інформування європейської спільноти про українську справу. Основний ареал поширення інформації – Швейцарія, Франція і Італія. При цьому А. Жук обіцяв кадрову і фінансову допомогу, закликав Я. Федорчука та інших авторів передавати свої франкомовні брошури для комплектування бібліотеки СВУ. «Коли не забрали з собою з Парижа бібліотеки і коли взагалі не маєте при собі бібліотеки по українознавству, то старайтеся конче стягати кожду книжку де попадете аби скомплектувати там у Женеві таку бібліотеку, яку ми тут комплектуємо у Відні», – зазначав А. Жук [5]. Наступного дня А. Жук ще раз надіслав коротенького листа, в якому запевнював, «аби не проволікати справи, по одержанню від Вас телеграми зараз вишлемо Вам гроші, аби було з чим почати діло» [5]. У листі-відповіді від 12 грудня 1914 р. Я. Федорчук, який перебував у Швейцарії, не бачив перспектив видавничої діяльності у цій країні, оскільки його знайомі франкомовні редактори не радили цим займатись у зв'язку з тим, що Швейцарія була нейтральною країною, і її влада буде відповідно реагувати на антиросійські публікації. Ділився враженнями відносно міжнародної ситуації і української справи. «Надії мало – аж серце болить, що марно пропаде національна українська робота в українському П'ємонті. Скільки

марно потрачених сил і надій! Зневіра у мене велика. Прийдеться ма-
буть найти на землі клаптик землі, щоби спокійно продовжити даль-
шу роботу українську, не датися знищити. Я думаю, що до того піді-
йде Канада, де наших людей много, хотя й я не увірений, що англіча-
ни дозволили б робити пропаганду антиросійську і чисто українську
в Канаді» [5]. При цьому він не відкидав можливість створити в Жене-
ві центр української пропаганди, але після війни за умови, що частина
української інтелігенції оселиться у Швейцарії. У січні 1915 р. Я. Фе-
дорчук ще раз повертається до обговорення пропозиції А. Жука про
заснування у Женеві українського центру. На переконання Я. Федор-
чука у Швейцарії «немає підстави народної – селянства і робітників
українських. Така почва доконче потрібна для продовжування пропа-
ганди української і щоб дати світові доказ, що ми не здаємось!» [5].

Отже, напередодні Першої світової війни, будучи одним із лідерів
українських соціал-демократів, А. Жук намагався поставити на поряд-
док денний національне питання. Така постановка питання виклика-
ла супротив в однопартійців із Наддніпрянщини, які сповідували ор-
тодоксальний марксизм, що призвело до партійної кризи і фактичним
виходом А. Жука з УСДРП. Тому він зі своїми однодумцями і прихиль-
никами у Львові проводять заходи, щоб розпочати вирішувати україн-
ське питання. Перша спроба створити на базі наради квітня 1911 р. по-
літичну організацію під назвою «Вільна Україна» зазнала поразки че-
рез амбіції деяких членів наради. Натомість більш повноцінно вигля-
дав УІК, в якому А. Жук займався координаційною і організаційною
роботою. Фактично УІК – перша політична організація, в якій А. Жук
намагався конструювати роботу для започаткування вирішення укра-
їнського питання, роблячи основний акцент на інформуванні європей-
ської спільноти з українським національним рухом. Саме УІК була
предтечею у роки війни більш потужного Союзу визволення України.

Бібліографічні посилання

1. **Адамович С.** Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-
політичному житті західноукраїнських земель (1914–1918 рр.) / С. Ада-
мович. – Івано-Франківськ, 2003. – 148 с.; Гирич І. У тіні В. Липинського
(Андрій Жук як політичний мислитель й дослідник історії визвольного
руху) / І. Гирич // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 8–45; Качмар Л. Гали-
чина в політичному житті наддніпрянських емігрантів на початку ХХ столі-
ття / Л. Качмар. – Л., 2000. – 344 с.
2. **В'ячеслав Липинський.** Твори. Архів. Студії. Том 1 (А-Ж) / В. Липин-
ський. – К.; Філадельфія : Смолоскип, 2003. – 959 с.

3. **Жук А.** До історії української політичної думки перед світовою війною / А. Жук // Визволення. – 1923. – Ч. 2. – С. 30–43.
4. Library and Archives Canada. – The Andry Zhuk Collection MG30, C 167. – Volume 4. – File 8.
5. Library and Archives Canada. – The Andry Zhuk Collection MG30, C 167. – Volume 7. – File 5.
6. Library and Archives Canada. – The Andry Zhuk Collection MG30, C 167. – Volume 20. – File 66.
7. Library and Archives Canada. – The Andry Zhuk Collection MG30, C 167. – Volume 23. – File 49.

Надійшла до редколегії 12.10.2013

УДК 94(477) «1914/1918»

Л. М. Кривошесва

Класичний приватний університет м. Запоріжжя

СІЧОВИЙ РУХ І СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Висвітлено складні процеси становлення політичної культури військово-виполонених українців солдатів російської армії в таборах Австро-Угорщини та Німеччини часів Першої світової війни. У результаті діяльності СВУ були сформовані українські дивізії Сірожупанників і Синьожупанників.

Ключові слова: Перша світова війна, Союз визволення України (СВУ), військово-виполонений, Сірожупанники, Синьожупанники.

Освещены сложные процессы становления политической культуры военнопленных украинцев солдат российской армии в лагерях Австро-Венгрии и Германии в период Первой мировой войны. В результате деятельности СВУ были сформированы украинские дивизии Сержупанников и Синезупанников.

Ключевые слова: Первая мировая война, Союз освобождения Украины (СОУ), военнопленный, Сержупанники, Синезупанники.

Організація українських емігрантів Союз визволення України (СВУ) була заснована в Австро-Угорщині під час Першої світової війни. Одним із завдань організації стало створення українських зброй-